

Művének kétségtelenül egyik legmaradandóbb része a végén található alapos, megbízható és bőséges „jegyzetek“. Szerző az aesthetika történetében s különösen az ókoriban teljes irodalmi jartassággal bír. Pár szóval jellemzi is az i. v. irodalmi jelenségeket. Az azonban bántó, ha ilyen komoly és előkelő munkában Zeller görög bölcsellettörténeti nagy művét a 2. kiadásban találjuk idézve. Gondos tárgyalásra mutat az is, hogy a részletirodalom felsorolásánál, p. o. Platonnál érinti a művek chronológiáját s azok hitelességét, vagy ha kimerítő rajzát adja Aristoteles költészettana s főleg a katharsis fogalmával foglalkozó gazdag monographiális irodalomnak.

Részünkről tehát határozottan nyereségnek tartjuk Jánosi művét szegényes magyar philos. irodalmunkban s méltán sorozzuk azt Sebestyennek e folyóirat hasábjain is bemutatott „A görög gondolkodás kezdetei“ cz. műve mellé. A miért is nem tartunk azzal a lepakoló kritikájával, mely Jánosi művéről csak annyit tud és akar mondani, hogy abból úgy meg lehet ismerni a görög aesthetikát, mint Baedekerből Olaszországot“.

Dr. Szilávik Mátyás.

A renaissance története.

Die Renaissance in Florenz und Rom. Acht Vorträge von *Karl Brandl*. Leipzig, 1900. Druck und Verlag von B. G. Teubner. S. 258 Mk. 5.

Három korszak az különösen Európa műveltségtörténetében, mely az emberi szellem öntudatra ébredésének, ifjúi erőben való fölpezsdülésének és hatalmas előhaladásának ragyogó képét tárja elénk, s a melyre éppen azért soha nem szünő érdeklődéssel fog tekinteni az utókor: a görögkor, a renaissance és a felvilágosodás százada. Reám — s azt hiszem, a szellemi mozgalmak, a szellemi fejlődés minden tanulmányozójára — e korok szellemi törekvései, szellemi alkotásai s nagy szellemi hőszjai ellenállhatatlan vonzó-erőt gyakorolnak; Perikles és Sokrates, Sophokles és Thukydides koráról éppúgy nem győzők eleget olvasni, mint Petrarca és Giotto, Lorenzo il Magnifico és Rafael koráról, valamint Voltaire, Rausseau és az Encyclopaedia harcairól. Minden munka, akár az egész korszak történetéről, akár valamelyik szellemi megnyilatkozásának (bölcsészet, művészet, nevelés stb.) történetéről, akár valamelyik kiválóbb egyéniségéről szól, egy-egy újabb sugárral világosítja meg előttem az illető kort s újra fölkelte iránta a tiszteletet, csodálatot, mint a hogy szent áhitattal, csodálat-tal tekinthetünk vissza honalapító, honfentartó nagy hőseinkre!

E három kor közül, szinte azt lehet mondani, a középső, a renaissance-kor esik tőlünk a legtávolabb. A görög-kort az iskola jóval közelebb hozza hozzánk, mint ezt; a felvilágosodás százada pedig oly szorosan összefügg lehangyatló századunkkal, hogy hatását sok tekintetben még ma is érezzük, — ezért a renaissance-kor a legnagyobb

mértékben rászorúl az ismertetésekre. E szempontból; az olasz renaissanc e megismertetésének terén, jó szolgálatot tehet Brandi föntcímzett műve, mely a folyó év elején jelent meg.

A könyv már külsejével a tárgyalt korra akar emlékeztetni: régies papiroson, régies alakban van kiállítva; címlapján, a fejezetek elején és végén a lapok tetején mindenütt czírádák, arabeszkok láthatók, a kikezdések élén nagy, virágos kezdőbetűk fogadnak. Tartalma tulajdonképen csak *Firenze és Róma* renaissance-kori történetére és állapotára vonatkozik, mert csak e két város története mutat e korban egységes képet, aztán meg az irodalom és művészet minden nagy alkotása Firenzéből indul ki és Rómában éri el tökéletességét, -- de e két főpont körül csoportosítva futólag az olasz renaissance többi székhelyeit (Mantua, Ferrara, Velence, Nápoly) is ismerteti vagy az idői vagy a tárgyi kapcsolat szerint.

A mű, mint címéből látjuk, nem szakmunka, nem új vizsgálatok eredményét nyújtja, hanem népszerű történeti ismertetés; ezéja az olasz renaissance vezető alakjait történeti sorrendben bemutatni, uralkodó eszméit jellemezni azon adatok alapján, melyeket az eddigi idevágó irodalom napszínre hozott és megállapított. Kiindúl Dantétól, bemutatja Firenze társadalmi életét, politikáját, ismerteti a humanismus kezdeteit, Petrarcat és Boccacciot, részletesen tárgyalja a XIV. és XV. század művészeti törekvéseit, a Mediciek korát és Savonarola fölléptével fejeződik be. A második rész középpontjában a klasszikai művészet: Rafael és Michel Angelo áll, háttérét a pápai udvar élete, politikája tudományos és művészeti törekvései képezik. Firenzével 4, Rómával 3 felolvasás foglalkozik, a 8-ik felolvasás *A renaissance vége* cím alatt az olasz művelődés és a renaissance lehanyaglását adja elő Firenze önállóságának elvesztéséig (1530) és Róma feldulatásáig (1527) s a Péter-templom építéséig.

Az olasz renaissance történetírói az új szellem ébredését először rendszerint Petrarcanál constatálják; Brandi már Dantét is a renaissance előfutárai közé számítja, mert szenvedélyes heve már modern lelket tükröz, s benne visszatér az ó-kor életérzése; az ó-kor nagy alakjai a *Divina Comédia*-ban már előkelő helyet foglalnak el, habár éppen maga e remek költemény a középkori keresztyén világnézetnek a maga nemében egyedül álló, mélységes és felséges dicsőítése. Dante mellett szép irodalomtörténeti arcképeket kapunk Petrarcaról, Boccaccióról, Machiavelliről, Guicciardiniről; művészettörténetieket: Brunellescoról, Donatelloról, Masaccióról, Lionardo da Vinciről, Rafaelról, Michel Angeloról; egyháztörténetieket: Assisi szent Ferenczről, Savonarolaról. De e mellett a politikai és történeti szájakat és összefüggéseket is mindenütt finoman megrajzolja szerzőnk; sorban megismerkedünk a nagyobb itáliai városok, meg az avignoni és római pápák, meg a fejedelmi családok terveivel, törekvéseivel, külső belső

harczaival. Látjuk, hogy a politikai és társadalmi mozgalmak a tudományos és művészeti törekvések mint függenek össze egymással, mint segítik elő egymást!

A mű elejétől végig érdekes; sehol se időzik sokáig, de viszont mindent megérint, mindent bemutat, a mi e korra vonatkozik. Előadása könnyed, eleven, világos; hallgatóival és olvasóival, mit sem láttat abból a fáradságos utánjárásból, mibe a szerzőnek a renaissance rengeteg irodalmának áttanulmányozása került; — annak, a ki az egyes részleteket bővebben akarja tanulmányozni, hátul 17 lapon, közli a feldolgozott irodalmat, legvégül pedig a tárgyalt műtörténeti alkotáások jegyzékét.

Ha végigolvastuk e művet, az írónak e szép kor végzetes letűnte fölött érzett elégikus hangulata rajtunk is erőt vesz; látva fényét, érezve melegét, sajnáljuk homályba borultát! De megvigasztal az a gondolat, hogy nem enyészett el egészen. „Ma a humanisták művei a könyvtárakban porladoznak; a költemények és vigjátékok, melyek a leonini társaság fülét elragadták, ma már csak keveseket gyönyörködtetnek; a paloták és mezei lakok összeomlottak, vagy átépítetve lakályosságukat elvesztették. A történetíró csak végtelen sok apró töredékből tudja a kor képét összeállítani s így is hiányzik belőle a hűség vagy az élet. Az arany idő eltűnt mindazzal együtt, a mit magasztalt és szeretett. Csak egy halhatatlan hagyománya maradt ránk: szellemének képmása a *művészetben*. Rafaelnek és társainak festményeiben ama gazdag emberiségnek legjava él az utókor számára.“

RácZ Lajos.

A cividalei történeti congressus felolvasásai.

Atti e memorie del congresso storico tenuto in Cividale nei giorni 3, 4, 5 settembre 1893. Cividale, Tipografia Giovanni Fulvio, 1900. 8° 207. 1

Olaszhon Udine tartományának Cividale del Friuli nevű városa 1899. szept. 3—5-ik napjain a művelt világ történettudósainak s történelemkedvelőinek részvételével, fényes történelmi kongresszuson ünnepelte tizenegyszázados évfordulóját annak, hogy e város, az ókori Forum Julii, szülötte, a Pannonia földéről új haza alapítására Italiába vándorolt langobárdok nagynevű történetírója, Paulus Diaconus, Warnefried fia, a monte cassinói benzés kolostor falai közt meghalt. Paulus ránk magyarokra nézve is több az egyszerű idegen krónikásnál, hazánk avarkorbéli történetére vonatkozó adatai¹ nélkül sokkal homályosabb

¹ A „Historia Langobardorum“ hazánk történetére vonatkozó részei az I. könyv 19—27. fejezet, II. 7. és 10. IV. 4., 11., 20., 24., 37. V. 2., 19—22. VI. 58. A „Langobárdok történetét“ magyar fordításban most készül kiadni dr. Gombos F. Albin, brassói főreáliskolai tanár.